

ODSTIRANJE SLOVENSКИH KRAJEVNIH IMEN Sneberje in Golavabuka

Kratki znanstveni prispevek | 1.03

Izvleček: V prispevku se za krajevno ime *Sneberje* namesto Bezlajeve rekonstrukcije **sin'etъ vyrъjě* »pri sinjem tolmunu«, ki ne upošteva v zadostni meri starejših historičnih zapisov, predlaga prvotna oblika **Sebémirje*. Ime *Golavabuka* se rekonstruira kot **Voljava bukev* »golšasta bukev«, kar naj bi pomenilo, da je slovanski izraz **volja* »golša« obstajal tudi v stari slovenščini.

Ključne besede: slovenska krajevna imena, etimologija, onomastika

Uvod

Nekatera neprozorna slovenska krajevna imena so jezikoslovci že večkrat vzeli v pretres, vendar se je pozneje izkazalo, da njihove razlage niso bile zadovoljive. Eno takih imen je *Sneberje*, ki ga je France Bezljaj etimologiziral leta 1977. Na drugi strani obstajajo neprozorna krajevna imena, ki jih jezikoslovci še niso obravnavali, čeprav jih je s pritegnitvijo historičnih zapisov in upoštevanjem glasoslovnih zakonitosti mogoče pojasniti. Primer takšnega imena je *Golavabuka*.

Sneberje

Vas Sneberje leži na desnem bregu Save v severovzhodnem delu Ljubljane, katere del je od leta 1982. Leta 1817 je vas štela 25 hiš in 147 prebivalcev (Haupt-Ausweis 1817). V zgodovinskih virih je izpričana že v srednjem veku: 1359 *Zzomebryach*, 1363 *Sewemriach* (Kos 1975/II: 561). V krstni knjigi ljubljanske stolne župnije je 7. 3. 1594 vpisano rojstvo *de villa V Seneberich* (Breznikova kartoteka, priimki A–C), v poročni matici pa 1. 3. 1642 nevesta *yss Seneber*. Breznik navaja zapisa *Senebry* 1554 in *Seneber* 1589 (urbar Fužine pri Ljubljani), za obliko *Seneber* tudi pravi, da se od leta 1590 dalje nešteto krat nahaja v maticah v Šenkavžu in Sv. Petru v Ljubljani (Breznik 1982 [1944]: 328). V poznejših virih, popisih prebivalstva in krajevnih priročnikih leta 1780 zasledimo *Sniberia*, *Sniberie* (Jožefinski 1995–2001/II: 19), leta 1823 *Sneberje*, v roditeljskem imenu *Sneber* (Metelkovo gradivo), 1826 in 1868 *Sneberje* (k. o.¹ Zadobrova) (Spletni vir 1; Spletni vir 2), 1894 in 1933 *Snebrje*, 1985 pa *Sneberje* (Jakopin idr. 1985: 255). Danes sprejete imenske oblike so: v *Snéberjah*, *snéberški*, *Snéberčani*.

Breznik je to ime razlagal kot glagolsko zloženko *Senobor* »kraj, kjer se seno bere« in ga primerjal z novomeškim toponimom *Muhober* in savinjskim priimkom *Salober* oziroma *Salobir*. Bezljaj (1977: 226, 1995: 279) je toponim *Sneberje*

Abstract: Instead of France Bezljaj's reconstruction of the place name *Sneberje*, **sin'etъ vyrъjě* "at the azure pool", which does not take sufficient account of older historical records, the author proposes the original form **Sebémirje*. The place name *Golavabuka* can be reconstructed as **Voljava bukev* "beech tree with goiter". This indicates that the Slavic word **volja* "goiter" existed also in the old Slovene language.

Key words: Slovene place names, etymology, onomastics

izvajal iz brezpredložnega mestnika **sin'(ej)etъ vyrъjě* k imenovalniku **sin'etъ vyrъjě* (sinji vir = tolmun) in ga primerjal z makedonskim toponimom *Sinevir*.² To razlago je sprejel, ko je bil pod vtisom poglobljanja v problematiko praslovanskih dvojnic *irъjъ* in *vyrъjъ* »tolmun«, slovensko *ir* in pri Trubarju *virij* poleg ruskega *irej* in *vyrej* »pravljijčna dežela, kamor odlete pozimi ptice selivke in kjer prebivajo duše umrlih« (Bezljaj 1976). Najprej je na podoben način rekonstruiral samo krajevni imeni *Tremerje* (**tr(oj)etъ irъjě*) in *Lemerje* (**(ve)l(oj)etъ irъjě*). Vendar Bezljaj za *Lemerje* ni pritegnil historičnih zapisov (1366 in 1499 *Lyhomer*, 1784 *Lehomerje*), ki omogočajo dokaj nedvoumno rekonstrukcijo toponima iz slovanskega antroponima **Lihomir* (Torkar 2008: 21). Tudi *Tremerje* je mogoče brez večjih zadržkov rekonstruirati kot **Trebermirje*. K problematiki imena *Sneberje* je pritegnil (Bezljaj 1995: 279) tudi vipavsko krajevno ime *Sanabor* (lokalno *Snobor*), za katerega je dopustil enak tvorbeni model kot za *Sneberje*, meneč, da gre na Vipavskem prejkone za ljudskoetimološko naslonitev na **sěno* + **bъrati*, čeprav historični zapisi tu jasno govorijo za antroponimsko podstavo **Samabor*, nanjo pa kažeta tudi izpeljanki *snabórski* in *Snabórci* (Torkar 2008: 25). Snoju (2009: 385) se zdi Bezlajeva razlaga *Sneberij* mogoča, kljub temu pa meni, da ime etimološko ni dokončno pojasnjeno.

Toda prav srednjeveška zapisa nam omogočata dokaj utemeljeno domnevo, da se je imenska oblika *Sneberje* razvila s premetom iz **Sebémirje* (1363 *Sewemriach*). Nekaj let prej zapisana oblika (1359 *Zzomebryach*) je že premetana in odraža *Seméberje*, iz česar je pozneje z razlikovanjem nastala oblika *Senéberje*, z modernim samoglasniškim upadom pa današnje *Sneberje*. Krajevno ime **Sebémirje* je izpeljano iz starslovanskega antroponima **Sebémir* s starim svojilnim obrazilom *-jъ*: **Sebémir-je* (*pol'e*). Iz te edinske oblike je s stanovniškim priponskim obrazilom *-jane* nastala množinska

2 Zvezdica pred lastnim ali občnim imenom pomeni, da to ni neposredno izpričano, temveč je rekonstruirano na podlagi dokazanega slovanskega glasovnega razvoja in primerjalnega slovanskega gradiva.

1 Katastrska občina.

* Silvo Torkar, dr. jezik., zn. sod., ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 2, 1000 Ljubljana; silvo.torkar@zrc-sazu.si.

oblika **Sebemirjane*, ki se je kasneje skrčila v **Sebemirje*. Slovanski antroponim **Sebimirь* je izpričan leta 864 na Krki (*Kurca*) na severnem Koroškem kot *Zebemir* (Kos 1902–1928/II: 147; Kronsteiner 1975: 60), nanašal se je na tamkajšnjega podložnika.

Glede mesta naglasa primerjajmo toponim *Sebéborci* in mikrotoponim *Sebēbrje* na Poljšici pri Podnartu (Čop 1983: 33). Pisava *Sneberje* namesto *Snebrje* se je v povojnem času uveljavila zato, ker je pri nenaglašenem neobsamoglasniškem *r*-ju za ohranitev zložnosti nujen zapis *e*-ja pred njim, sicer bi se v roditeljskem imenu skrjalo za zlog: *Snebrij* namesto *Sneberij*, podobno kot pri toponimu *Gabrje*, *Gabrij* namesto *Gaberij* (Majdič 1996: 154).

Golavabuka

Golavabuka je naselje samotnih hribovskih kmetij na zahodnih pobočjih Pohorja v zgornji Mislinjski dolini v občini Slovenj Gradec. Leta 1880 je štela 76 hiš in 407 prebivalcev (Obširen imenik krajev 1883: 259). V zgodovinskih virih se pojavlja od 15. stoletja dalje: leta 1452 *in der Kropfaten puechen pey Sannd Philipp*, okrog 1500 *die supp Kropfot Puechen* (Blaznik 1986–1989/I: 214), (samo hrib) 1780 *Glavabuka Berg* (Jožefinski 1995–2001/V: 7), 1822 pa *Golawabuka* (»tod teče *Gollowabach*«) in potok *Gollava* (»na območju *Golowabucka*«) (Schmutz 1822–1823/I: 512, 513). Na zemljevidu franciscejskega katastra iz leta 1825 (k. o. Golavabuka) najdemo že zapis *Golavabuka* (Spletni vir 3), ki se je naposled tudi ustalil. Imenske oblike so: v *Golavabúki*, *golavabúški*, *Golavabúčani* (Jakopin idr. 1985: 79).

Jezikoslovci tega zemljepisnega imena doslej še niso razlagali. Na prvi pogled se zdi, kot da imamo opraviti s pridevnikom *gol* oziroma z neko izpeljanko iz tega pridevnika, toda v takem primeru ime ni jasno niti z besedotvornega niti s pomenskega vidika. Pač pa nam oba srednjeveška zapisa, ki dejansko predstavljata nemški prevod slovenskega imena, odkrijeta pot k razumevanju njegovega izvora. Če stara nemška zapisa dobesedno prevedemo nazaj v slovenščino, dobimo »golšasto bukev«. Cigale (1860: 906) navaja *kropfiges holz* »krivenčasto, pritlično (=pritlikavo) drevje«, za *Kropf* (golšo pri človeku) pa navaja poleg takrat znanih slovenskih besed *guša*, *brahor*, *kehel* tudi češki ustreznik *vole* in poljski *wole*.

Poljski etimolog Boryś (2005: 706) *wole* razlaga kot splošnoslovansko besedo za »golšo, razširjeni del požiralnika pri pticah« in poleg češkega *vole* navaja tudi rusko narečno *volja*, hrvaško in srbsko *volja*, *voljka* (pri človeku in govedu) in praslovansko **vol'e* (srednji spol). Sklepati smemo, da je izraz **volja* obstajal tudi v stari slovenščini, ime *Golavabuka* pa kaže rekonstruirati kot **Voljava bukev* »golšasta bukev« (prim. češko *volatý*, *volavý* »golšast«), morda metaforično za »krivenčasta, pritlikava bukev«. Na enak način je tvorjen ljubljanski toponim *Rakova Jelša* »rakava jelša«. Glasovna premena vzglasnega *v*- *v* *g*- je razločljiva z razlikovanjem *v*-*v* > *g*-*v*, ki je izkazano tudi v imenu ljubljanskega hriba Golovec (v virih do srede 18. stoletja izključno *Volovec*, izpeljan sicer

iz osebne imena **Vol*, kratke oblike slovanskega antroponima **Volimir* (Torkar 2015: 281). Ena od samotnih kmetij v *Golavabuki* nosi ime *Volavec* (1825 *Vollauiz*), ki morda izhaja iz iste podstave kot *Golavabuka* in v takem primeru odraža stanje pred razlikovanjem. Bezljaj (1967: 136, 2005: 339) je narečni leksem *voleki* »ledvice« (v mariborski okolici) povezoval s hrvaškim in srbskim *volja*, češkim *vole* »golša«, Kurkina (1992: 69) pa mu je v tem pritrdila. Vse kaže, da se nam je v imenu *Golavabuka* ohranil pridevnik **voljav* v pomenu »golšast«, ki ga je jezik sicer izgubil.

Sklep

Za krajevno ime *Sneberje* se namesto Bezlajeve rekonstrukcije **sin'emъ vyrъjě* »pri sinjem tolmunu«, ki ne upošteva v zadostni meri starejših historičnih zapisov, predlaga prvotna oblika **Sebémirje*. Ime je izpeljano iz storslovanskega antroponima **Sebimir* s svojilnim obrazilom *-jъ* in stanovniškim priponskim obrazilom *-jane*.

Za ime *Golavabuka* se predlaga rekonstrukcija **Voljava bukev* »golšasta bukev«, iz česar se izpeljuje domneva, da je slovanski izraz **volja* (praslovansko **vol'e*) obstajal tudi v stari slovenščini.

Literatura in viri

BEZLAJ, France: *Eseji o slovenskem jeziku*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1967.

BEZLAJ, France: Slovansko **irъjъ*, **vyrъjъ* in sorodno. *Onomastica Jugoslavica* 6, 1976, 57–70 [ponatis v: Metka Furlan (ur.), *Zbrani jezikoslovni spisi I*. Ljubljana: Založba ZRC, 2003, 555–567].

BEZLAJ, France: O imenih *Sneberje*, *Sostro* in drugo. *Jezik in slovo* 23 (8), 1977, 225–227 [ponatis v: Metka Furlan (ur.), *Zbrani jezikoslovni spisi I*. Ljubljana: Založba ZRC, 2003, 572–574].

BEZLAJ, France: *Etimološki slovar slovenskega jezika: Tretja knjiga P–S*. Dopolnila in uredila Marko Snoj in Metka Furlan. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995.

BEZLAJ, France: *Etimološki slovar slovenskega jezika: Četrta knjiga, Š–Ž*. Avtorji gesel France Bezljaj, Marko Snoj in Metka Furlan, uredila Marko Snoj in Metka Furlan. Ljubljana: Založba ZRC, 2005.

BLAZNIK, Pavle: *Slovenska Štajerska in jugoslovanski del Koroške do leta 1500, I–III: Historična topografija Slovenije II*. Maribor: Založba Obzorja, 1986–1989.

BORYŚ, Wiesław: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Krakow: Wydawnictwo Literackie, 2005.

BREZNIK, Anton: Zloženke v slovenščini. *Razprave AZU* 2, 1944, 53–76 [ponatis v: Jože Toporišič (ur.), *Jezikoslovne razprave*. Ljubljana: Slovenska matica, 1982, 315–333].

BREZNIKOVA kartoteka: *Kartoteka priimkov stolne župnije Ljubljana h krstnim maticam 1595/1643, A–C*. Hrani Etimološko-onomastična sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU.

CIGALE, Matej: *Deutsch-slovenisches Wörterbuch, I–II*. Ljubljana: Založil Anton Alois Wolf, 1860.

ČOP, Dušan: *Imenoslovje zgornjesavskih dolin*. Disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, 1983.

HAUPT-AUSWEIS: *Haupt-Ausweis über die Eintheilung des Laibacher Gouvernementsgebiete in Provinzen, Kreisen, Sektionen, Bezirke-Obrigkeiten, Hauptgemeinden, Untergemeinden und Ortschaften, nebst deren Häuser- und Seeleangahl im Jahre 1817*. Ljubljana, 1817.

JAKOPIN, Franc idr.: *Slovenska krajevna imena*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1985.

JOŽEFINSKI: *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787 (1804): Opisi, I–VII*. Ljubljana: ZRC SAZU in Arhiv Republike Slovenije, 1995–2001.

KOS, Franc: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku (do leta 1246), I–V*. Ljubljana: Leonova družba, 1902–1928.

KOS, Milko: *Gradivo za historično topografijo Slovenije (za Kranjsko do leta 1500), I–III*. Ljubljana: Inštitut za občo in narodno zgodovino SAZU, 1975.

KRONSTEINER, Otto: *Die alpenlawischen Personennamen*. Dunaj: Österreichische Gesellschaft für Namenforschung, 1975.

KURKINA, Ljubov V.: Куркина, Любовь В., *Диалектная структура праславянского языка по данным южнославянской лексики*. Dela II. r. SAZU 38. Ljubljana: SAZU, 1992.

MAJDIČ, Viktor: *Razgledi po krajevnih imenih: Slovenska krajevna imena v luči slovnične obravnave*. Ljubljana: Založba Rokus, 1996.

METELKOVO gradivo: *Seznami krajevnih imen na Gorenjskem, Dolenjskem in v Beljaškem okrožju v nemščini in slovenščini, pripravljene za Metelka leta 1823*. Rokopisna zbirka NUK, MS 416.

OBŠIREN imenik krajev: *Obširen imenik krajev na Štajerskem*. Dunaj: Alfred Hölder, K. K. Hof- und Universitätsbuch-Händler, 1883.

SCHMUTZ, Carl: *Historisch Topographisches Lexikon von Steyermark: T. I–IV*. Gradec: Auf Kosten der Verfasser, 1822–1823.

SNOJ, Marko: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan in Založba ZRC, 2009.

TORKAR, Silvo: Slovenska zemljepisna imena, nastala iz slovenskih antroponimov. *Slavistična revija* 56 (kongresna številka), 2008, 17–29.

TORKAR, Silvo: Варианты форм с переходом $v > g$ и $b > g$ в словенской топонимии, *Этнолингвистика. Ономастика. Этимология*. Материалы III Международной научной конференции, Екатеринбург, 7–11 сентября 2015 г. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2015, 279–282.

Spletni viri

Spletni vir 1: Podatkovna zbirka ARS: Franciscejski kataster za Kranjsko 1826; <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=225574>, 6. 10. 2015.

Spletni vir 2: Podatkovna zbirka ARS: Reambulančni kataster za Kranjsko 1868; <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=236204>, 6. 10. 2015.

Spletni vir 3: Podatkovna zbirka ARS: Franciscejski kataster za Štajersko 1825; <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=215505>, 6. 10. 2015.

Slovene place names: Sneberje and Golavabuka

Although linguists have repeatedly examined some ambiguous Slovene place names it turned out that their explanations were not satisfactory. One such name is *Sneberje*, whose etymology was explained by France Bezlaj in 1977. On the other hand, there are perfectly unambiguous place names that have not yet been studied by linguists although they can be explained by perusing historical records and by taking into account the laws of phonetics. An example of such a name is *Golavabuka*.

While France Bezlaj derived the place name *Sneberje* from the prepositionless locative **sin'(ej)emъ vурьjě* to the nominative **sin'bjъ vурьjъ* ("azure spring" = pool) this article proposes a new explanation based on a detailed study of two

medieval historical records. The name derives from the old Slovene first name **Sebemir*. The original form of the name is screened mainly due to the metathesis of consonants $b-m > m-b$, which is already attested in records from the 14th century.

Based on two medieval records, which actually represent the German translation of the Slovene name, the text proposes for the name *Golavabuka* the reconstruction **Voljava bukev* "beech tree with goiter". The sound change of the word-initial v to g can be explained by the dissimilation of $v-v > g-v$. All of the above suggests that the Slavic term **volja* (Proto-Slavic **vol'e*) existed in the old Slovene language as well.